

Проф. др Зоран Арачки*

Филозофски факултет Универзитета у Нишу

ШТАМПА У ОКУПИРАНОМ НИШУ

Апстракт: У историји Србије штампи припада посебно место, јер су први њени листови, заправо, старији од обнављања и признавања саме државе. Отуда је сасвим јасно да се новија историја српског народа не може ваљано упознати ако се претходно не проуче путеви развоја српске штампе. Овом темом у прошлости бавили су се многи познати научници и историчари – Стојан Новаковић, Јован Скерлић, Душан Вуксан, Светислав Шумаревић, Вук Драговић, Михајло Бјелица, Василије Крстић, као и бројни истраживачи окупљени у Институту за новинарство и Удружењу новинара Србије.

Занимљиво је, међутим, да до данашњих дана на југу централне Србије, у Нишу и околини, нема довољно радова на ову тему, а посебно не оних који би се бавили анализом и обрадом, а још мање синтезом прикупљених података о штампи у овом делу државе Србије. Нека од најзначајнијих имена која су обележила истраживања развоја штампе у Нишу припадају Живојину Дачићу, Јовану Скерлићу, Јеремији Живановићу, Бруни Ловрићу, Владимиру Николићу, Михајлу Палигорићу, Ивану Вучковићу и Драгољубу Мирчетићу. Овај рад не пледира да се бави целокупном грађом која се односи на развој нишке штампе, али би могао да буде подстрек младим истраживачима да крену у суштинске анализе података до којих се може доћи.

Кључне речи: штампа, Србија, Ниш, окупација, пропаганда

Увод

Масовни медији какве данас познајемо, а под њима пре свега подразумевамо штампу, филм, радио и телевизију, настали су тек после XV века, односно после Гутенберговог (Johannes Gutenberg)¹

* aracki.zoran@gmail.com

¹ Јохан Гутенберг (Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg, право презиме Генсфлајш) сматра се проналазачем технике штампања покретним словима у Европи. Гутенберг је заслужан за проналазак европског штампарства покретним словима, употребу ручне справе за ливење слова и умножавање неограниченог броја примерака. Он је искористио ливена слова, али је још важније то што је конструисао штампарску пресу којом се могло штампати уједначено и са обе стране табака папира или пергаментa. Такође је први применио и штампарски прелом. Његово

изума штампарске машине. Његов проналазак омогућио је појаву првих новина.

Појава савремене штампе у Европи углавном се везује за почетак 17. века. Прве новине почеле су се издавати и дистрибуирати у Енглеској, а затим у Француској и другим развијеним земљама европског континента. Индустријска револуција у другој половини осамнаестог века и нагли пораст писмености, као и градског становништва, убрзали су развој штампе и значајно повећали тираже новина.

У то време највећи део српског народа налазио се под отоманском империјом, док је један део живео на просторима тадашње Аустрије и Угарске. Међутим, када је крајем 18. и почетком 19. века снага окупатора ослабила у делу српског народа који је живео у Аустрији и Угарској створени су услови да се крене у рад на издавању штампе на српском језику. На томе је, уз значајну материјалну помоћ српских трговаца, посебно радио део школованијег српског народа окупљен у Бечу и Пешти.

Истраживачи се слажу у оцени да историја српске периодичне штампе почиње часописом *Славеносербски магазин*, који је штампан у Венецији 1768. године, као и да су се прве новине на српском језику појавиле, такође ван територије данашње Србије, у Бечу 1791. године (*Сербскија новини*). На територији данашње Републике Србије новине излазе од 1834. године, најпре у Крагујевцу, тадашњој престоници кнеза Милоша Обреновића, а одмах затим у Београду. Касније су новине издаване и у Новом Саду, Сремским Карловцима, Земуну, Сомбору, Вршцу, Панчеву, Приштини.

Историја штампе у Нишу почела је пар година после ослобођења од Турака, тачније 1884. године, када је изашао први број листа *Нишки весник*. Од тог времена, до данашњих дана у овом граду штампано је више од 250 листова. Реч је, углавном, о периодичним издањима – недељним и месечним, али се мора знати да је у Нишу штампан и једини дневни лист (Народне новине) чије је седиште било изван Београда или Новог Сада. Први број дневних новина штампан је 1. јануара 1971.г. Лист је у међувремену из државног прешао у приватно власништво, али се динамика излажења није променила до данашег дана.

Истраживањима развоја српске штампе бавили су се многи познати научници и историчари – Стојан Новаковић, Јован Скерлић, Душан Вуксан, Светислав Шумаревић, Вук Драговић, Михајло Бјелица, Василије Крестић, као и бројни истраживачи окупљени у Институту за новинарство и Удружењу новинара Србије. Занимљиво је, међутим, да о развоју штампе у Нишу нема много објављених радова Међу онима којима је ова тема била

увођење механичког покретног типа штампања у Европу започело је револуцију штампарства и сматра се прекретницом другог миленијума, чиме је започео модерни период људске историје.

занимљива истичу се Живојин Дачић, Јован Скерлић, Јеремија Живановић, Бруно Ловрић, Владимир Николић, Михајло Палигорић, Иван Вучковић и Драгољуб Мирчетић. Највећи број њихових радова односи се углавном на библиографско праћење развоја штампе, а само је мали број аутора покушао да анализира и синтетише податке до којих је дошао. Такав подухват свакако би био веома занимљив, јер се рад на новијој историји српског народа не може ваљано обављати ако се претходно не проуче путеви развоја штампе. Јер, одавно је познато да је „штампа, откад је настала, била огледало политичког и културног живота свог народа“.²

Овакво истраживање захтева много времена и простора да се јавности презентира, па због тога амбиција овог рада није да до краја истражи тему о којој је реч. Осврћући се на историјски развој штампе у Србији, а посебно у Нишу, желимо да, пре свега, будемо подстрек младим истраживачима како би се што раније прихватили посла и допринели бољем расветљавању места и улоге штампе у развоју овог дела Србије. Посебну пажњу посветићемо деловању новина и часописа у окупираном Нишу, јер сматрамо да се тај изузетно тежак период у развоју штампе најчешће запоставља.

Новине као уџбеник

Теоретичари медија не слажу се у потпуности око времена настанка првих новина. Поуздани подаци постоје тек од почетка 17. века, када су у Европи почели да ничу први листови: у Белгији 1605, Немачкој 1609, Великој Британији 1622, Италији 1646... Италијани сматрају да је већ 1599. г у Фиренци излазио, додуше месечно лист „*Мекур*“. Међутим, о томе нема доказа, па историчари ову тврдњу не узимају озбиљно.

Несумњиво је, међутим, да су прве новине, заправо, биле – зидне новине. Појавиле су се у Риму у време владавине Јулија Цезара, 84. године пре наше ере, под називом *Acta Senatus* и садржале су само извештаје о раду и одлуке сената. Касније, кад се садржај проширио на остале догађаје, војне, културне, па и спортске, промењено је име у *Acta diurna*, што би значило Дневни послови или једноставно Дневник. Престале су да излазе кад је 44. године убијен Цезар.

Историчари штампе наводе да су знатно дужег века биле новине „*Кинг пао*“ које су покренуте у Пекингу, као службени лист престонице 911. године, а 1350. постале су општи дневни лист. Кина се, иначе сматра „родитељем“ штампарске технологије, штампе и новинарства у свету, али се због сложеног писма, као и начина производње и промета робе, према досадашњим, нама познатим, истраживањима штампа споро развијала.

² Милица Кисић, Бранка Булатовић, Милан Мишовић, *Српска штампа 1768-1995*, Београд: Медија центар, 1996, 9.

Прве новине у Европи и Америци излазиле су „кад се накупе текстови за цео број“. Првим европским недељником сматра се француски лист „*La gazeta*“ под уредништвом француског дворског лекара Теофраста Ренодоа (Théophraste Renaudot), од 1631. године,³ а првим дневним листом „*The Daily Courant*“ или у преводу „Текући дневник“. Тај лист „штампан је у Лондону 11. марта 1702. године“⁴. Његов покретач и штампар била је Елизабет Мелет (Elizabeth Mallet). Новине су имале једну страницу са два ступца текста, а на полеђени су биле рекламе. У уредничкој напомени писало је да ће „објављивати само иностране вести и да о њима (аутор) неће износити сопствено мишљење, јер сматра да читаоци имају довољно разума да сами размишљају“. Управо је овај кратки проглас садржао много тога „што је у наредна три века обележило историју новина“.⁵

Претеча српских медија је „*Славеносербски магазин*“, који се појавио 1768. године у Венецији, у само једном броју. Како пише Софија Богосављев „иако је ово био књижевно-научни часопис историчара и уметника Захарија Стефановића Орфелина, показана је потреба да Србима, мада без националне и слободне државе, треба часопис на њиховом језику“. Изашао је само један број овог магазина. У његовом предговору, који је написао Орфелин, спомињу се актуелна питања културног живота Срба, идеје и програми. Овај предговор штампан је на 13 страна часописа и историчари га сматрају веома значајним текстом, у којем су „први пут на српском језику изнете рационалистичке и просветитељске доктрине европског 18. века“.⁶

Прве новине на српском језику појавиле су се такође ван територије данашње Србије, у Бечу 1791. године (*Сербскија новине*). У престоници Хабзбуршке монархије појавио се и први српски дневник (*Новине сербске*, 1813. године) и први српски зборник (*Забавник*, 1816. године). Неколико значајних српских листова и часописа излазило је у првој половини 19. века у Пешти, први је покренут *Летопис Матице српске* 1825. године, који излази и данас као најстарији књижевни часопис у Европи.

Оцем српског новинарства сматра се Димитрије Давидовић. Он је 23. августа 1813. године покренуо „*Новине сербске на подручју царствујућег града Вијене*“. Давидовић и његов колега са студија Димитрије Фрушић, који су заједно тражили да им монарх Франц одобри штампање новина, у свом

³ Ю. В. Попов, „Теофраст Ренодо – основатељ француској журналистици“ / Ю. В. Попов // *Вестник МГУ, серия „Журналистика“*, № 4., 1978, 38.

⁴ Snježana Milivojević, *Prve dnevne novine*, *Peščanik.net.*, <https://pescanik.net/prve-dnevne-novine/>.

⁵ Исто.

⁶ Софија Богосављев, *Дубоки корени српског и београдског новинарства*, Београд: УНС, <https://www.uns.org.rs>.

захтеву су истакли да новине имају све народности на подручју монархије осим Срба, као и да ће у листу, осим политичких информација, бити пласиране и едукативне: географске, етнографске, економске, литерарне и друге вести. Захтев је одобрен, и тако је 1813. године кренуло штампање „Новина сербских“, које су касније, по доласку Давидовића у Србију, промениле назив у „Новине србске“.

На територији данашње Републике Србије новине излазе од 1834. године. у Крагујевцу, тадашњој престоници кнеза Милоша Обреновића, а одмах затим у Београду. „Новине србске“ су покренуте с циљем да шире просвету и културу, али су оне по свом садржају биле пре свега политички лист. „Давидовић је у њима износио и сопствено мишљење и ставове, па је због тога дошао у сукоб с кнезом Милошем Обреновићем, који је наредио да се новине цензуришу. Кнез је ставио Давидовићу до знања да се новинар у Србији не сме бавити политиком, његова је дужност да објављује службене материјале и да преноси вести из листова које му одреди Кнежева канцеларија“.⁷ Због непридржавања ових заповести, Давидовић је касније удаљен из новинарства.

После „Новина сербских“, уследила је појава многих листова, од којих је већина излазила нередовно. Међутим, слободно се може оценити да је штампа на српском језику у време свог појављивања имала, поред информативне и забавне функције, и снажну едукативну функцију. Ово је сасвим разумљиво ако се зна да је у то време било мало школа и образовних институција. „Новине су имале улогу правог учила, јер баш захваљујући узрастању уз просветитељску штампу, као и образовању у иностранству, средином 19. века стасале су генерације које ће изнедрити неке од наших највећих новинара, политичара, јавних радника и културних стваралаца“.⁸ У време настанка, новине су у Србији представљале прави уџбеник, који је читаоце образовао, подизао културни ниво и утирао пут цивилизацијском развоју нације. Та образовна компонента новина у прошлости, услед недостатка школа и слабе информисаности становништва у односу на Европу, била је од изузетне важности. У савремености, она се потпуно изгубила, слободни смо рећи – не због изузетног напретка у образовању, већ пре свега због тога што су у медијској индустрији загосподариле неке друге вредности, пре свих – његово величанство профит.

Професионализам од 19. века

Ниш је од Турака ослобођен 1878. године (по старом календару 29.12.1877.г.), а само шест година касније 1884.г добио је своје прве новине.

⁷ Исто.

⁸ Vladimir Barović, Kad su novine bile udžbenik, „Link“, god. XII, br.106, Novi Sad, 2013, 34-35.

Био је то прави подвиг једног од првих нишких штампара и заљубљеника у писану реч Косте Чендеша који је успео да те године одштампа Нишки весник. Био је то први лист у новоослобођеним крајевима Србије. Од тада до данас у Нишу је излазило нешто више од 250 листова, новина, часописа, магазина. Драгољуб Мирчетић наводи да је „у периоду од 1884.г. до краја деветнаестог века изашло 29 листова. Од почетка двадесетог века до ратова 1912.г. излазило је 25 листова, а за време ратова од 1912. до 1918. године још 25 листова. У периоду од 1919. до 1940. г. било је 69 листова, а од 1941. до 1971. излазила су 82 листа“⁹. Од 1972.г. до краја двадесетог века било је 20 нових листова, а у две деценије 21. века појавило се још 10 листова.

Занимљиво је, међутим, да се почетак историје нишке штампе везује за 1871.г., односно за време када је Нишлија Тодор Станковић, рођен у оближњем селу Азбресница, ступио у новинарски позив и постао „први професионални новинар, пореклом из Ниша“¹⁰. Станковић је живео у Нишу и био један од вођа велике националне завере против Турака. Школовао се у Цариграду, а августа 1871.г постао је члан редакције листа „Призрен“.

По одласку Турака 1878.г. град је пружао очајну слику. Ослањајући се на историјске изворе, Д. Мирчетић наводи да се у то време око 8.000 Турака одселило из града и да је, према попису из 1979. године, у њему остало свега 12.871 становника, од којих 10.719 Срба, 900 Јевреја, 797 Цигана и 401 Турчин. У граду је било свега 1.915 писмених мушкараца и 73 писмене жене, који се завршили једину четвороразредну школу. Међутим, привредне и културне прилике брзо су почеле да се мењају, па је још исте године у граду формирана и прва гимназија, а затим је основано више основних, као и учитељска школа.

У тако измењеним условима нарасла је и потреба за оснивањем првих новина. Шест година по ослобођењу града штампан је Нишки весник. Годину дана касније штампене су „Нишке новине“, које су излазиле четвртком и недељом. Каснијих година појавили су се „Слобода“, затим „Стара Србија“, „Нишка застава“ и „Истина“. У листу „Стара Србија“ сарађивао је и један од најпознатијих српских књижевника Стеван Сремац. Први месечни часопис „Слава“ излазио је у Нишу 1898. и 1899. године. Затим је штампан епархијски црквени „Глас“, а 1900. године гимназијски лист „Ивањско цвеће“. Исте године појавио се књижевни часопис „Градина“, чије је главни сарадник био Јеремија Живановић, професор. У овом листу, који под истим именом излази и данас, сарађивали су и наши познати књижевници Алекса Шантић и Бора Станковић. Двадесети век започео је појављивањем листа „Млади Нишлија“.

⁹ Више о томе у: Драгољуб Мирчетић, *Нишка штампа 1871-1971*, Ниш: Градина, 1972.

¹⁰ Исто, стр 6.

У фељтону о развоју нишке штампе пред крај 19. века познати публициста Иван Вучковић (некадашњи успешни председник Скупштине општине Ниш) написао је да је већина листова тог времена „без обзира на идеје прокламоване у уводницима или истицане на заглављима новина да ће писати о најширим народним слојевима и њиховим захтевима и проблемима у основи штитила страначке интересе...”¹¹

Д. Мирчетић истиче да су од тренутка кад је 1884.г. заживела нишка штампа, новине бујале и живеље пуним животом. Запажајући то, познати српски научник, професор др Јован Скерлић, на Конгресу словенских новинара 1911. године у Београду, у прегледу српске штампе, Нишу даје друго место по броју дневних и периодичних листова у Србији.

„Глад“ за новинама није престајала ни у годинама када је град трпео тешке последице ратних разарања. Само два дана по ослобођењу града у Другом светском рату, тачније 16. октобра 1944.г., на нишким улицама се појавио лист „Глас слободног Ниша“, први у још не сасвим ослобођеној Србији. Лист је убрзо (21. октобра 1944.г.) променио име у „Народни лист“, да би 1949. године добио ново име „Народне новине“ које је задржао до данашњих дана. Лист је непрекидно растао, посебно током 60-их година прошлог века када је дошло до ширења обима и осавремењавања листа, увећања тиража и подручја покривања читавог простора Нишког округа – од Димитровграда до Куршумлије и Врања. Тираж је тада достигао 15000 и био највећи међу свим, такозваним, локалним листовима на подручју Србије. Од 1. јануара 1971.г. „Народне новине“ су прешле на дневну динамику излажења.

Током минулих година „Народне новине“ су изнедриле још неколико листова, пре свега омладинске тематике – „Глас омладине“, „Лист младих 68“, „Збивања“ и „Графит“, као и магазин за целу породицу „Плус“ и лист „Дечји свет“, чији су новинари била деца из нишких основних школа.

Окупирани град и новине

Услови у којима је настајала, развијала се и на делу доказивала нишка штампа били су веома тешки, пре свега због лоше материјалне подлоге оних који су се њоме бавили, сиромаштва читавог југа Србије, недостатка школованог кадра... Оно што је посебно отежавало услове за рад били су релативно чести ратови којима је овај део Србије био захваћен.

По ослобођењу од Турака Ниш је био готово опустошен. Ипак, град је релативно брзо створио услове за нормализацију живота и покретање сопствених медија. Тај период обнове прекинут је балканским ратовима

¹¹ Иван Вучковић, Штампа у Нишу пре седамдесет година, Ниш: Народне новине, 1995.

1912. и 1913. године. За време тих ратова нишка штампа „била је попут све тадашње српске штампе преплављена чланцима и дописима о ратном походу и војним успесима српске војске“.¹²

Први светски рат и продор аустроугарских, а затим и бугарских трупа у Србију изазвали су веома тешке последице, како по привредни, културни и просветни живот тако и по српску штампу. У Нишу се то посебно осећало, јер је седиште Владе, свих министарстава и Врховне команде српске војске пресељено из Београда у овај град. Са владиним установама у Ниш је из Београда пресељен и један део Државне штампарије Краљевине Србије. Тај део се брзо инсталирао и почео рад. Ниш је од јула 1914.г. постао привремена престоница Краљевине Србије.

Д. Мирчетић пише да је све то условило да се у Нишу 1914, а нарочито 1915. године развије веома велика и плодна новинска и издавачка делатност. У Ниш су прешле и редакције многих београдских листова и часописа. *Српске новине*, службени лист Краљевине Србије, у почетку Првог светског рата излазиле су у Нишу, а после прекида од пола године наставиле су да излазе на Крфу. У граду је излазио и лист напредног дела Радикалне странке – *Самоуправа*. У то време, 1915.г., у Нишу је излазио и лист *Српска застава*, као и неколико познатих београдских листова, међу којима и дневно-политички лист „*Новости*“. У овом граду су у то време наставили излажење и неки београдски часописи, међу којима се спомињу *Учитељска борба*, орган клуба социјалдемократа, хумористички лист *Хладовина* и други.

Иницијативом београдских књижевника, политичара и научника у Нишу су обновљени неки стари и покренути нови листови и часописи. Међу њима је и *Југословенски гласник*. „То је, у ствари, наслов првог славенског часописа у Нишу. Излазио је од августа, до краја октобра 1915.г., а уређивао га је одбор Срба, Хрвата и Словенаца у коме су били као уредници и сарадници најпознатија књижевна пера и борци за национално ослобођење оног доба“.¹³ У овом граду почео је да излази и лист *Курири Балкана*, који је носио наслов на француском језику *Les Courriers des Balkans*. Занимљиво је да је у Нишу излазио и *Фотографски архив*, месечни лист за практичну фотографију, као и низ других листова о којима нема много података.

Ниш су 5. новембра 1915. године окупирале бугарске трупе и тада је запао у један од најмрачнијих периода битисања. Све до 12. октобра 1918. године, када је град ослобођен окупације, није излазио ниједан нишки лист. Међутим, „на иницијативу бугарске војне команде и окупационих власти у Нишу је почео да излази један нови лист под именом „*Моравски глас*“. Динамика излажења била је дневна. Лист је штампан на бугарском језику,

¹² Д. Мирчетић, *Нишка штампа 1871-1971*, Ниш: Градина, 1972, 37.

¹³ *Исто*, стр 39.

а редактор листа био је Иван Дилберов. За време бугарске окупације лист је био стожер бугарске пропаганде и денационализаторске политике, коју су над Србима тада спроводиле бугарске војне и цивилне власти“.¹⁴

Миливоје Перовић, у својој књизи *„Топлички устанак 1917. године“*, наводи да су: „новинари из те редакције, а нарочито неки Арнадов јурили свуда држећи предавања, задахнута крајњом мржњом према свему што је српско, а затим подносили листе и помоћу војника натеривали људе да потпишу и да се декларису као Бугари“.¹⁵ У листу је постојала рубрика „Новини од Моравско“ којом се доказивало да је цела Србија источно од Мораве одувек била бугарска. Имена свих Срба из Ниша навођена су у бугарској транскрипцији.

Током Другог светског рата, у време Немачке окупације, у граду није излазио ниједан лист или часопис, сем повремених бројева неких верских листова. У граду су се тада читали: *„Ново време“*, београдски квислиншки орган недићевске власти, затим *„Понедељник“*, лист који је понедељком замењивао *„Ново време“*¹⁶ и љотићевски лист *„Обнова“*, као и многобројни илустровани немачки војни магацини, међу којима се истиче *„Сигнал“* – илустровани немачки војни магазин. *„Издавање листова и часописа за време немачке окупације регулисано је посебном Уредбом о штампи коју је издао Војни заповедник у Србији, 20. маја 1941.г. Суштина ове Уредбе била је у томе да се у Србији ништа не може издавати без одобрења немачких војних власти и да нико не може радити у штампи без њихове сагласности. Све што је штампано подлегало је цензури коју је вршило Пропагандно одељење „С“ Војног заповедника у Србији“*.¹⁷

Занимљиво је да је Ниш у „Новом времену“ пронашао своје место два месеца након објављивања његовог првог броја. Анализа чланака који су објављени у овом листу, а били су везани за Ниш, показала је „да су теме обухватале догађаје из свакодневног живота – крађе, самоубиства, полицијски час, јавне радове, културу, спорт... Настојало се показати да се живот у граду одвија нормално“¹⁸. Највише новинских чланака посвећено

¹⁴ Исто, стр.43.

¹⁵ Миливоје Перовић, *Топлички устанак 1917. године*, Београд: Слово љубве, 1971.

¹⁶ Први број „Новог времена“ објављен је 16. маја 1941.г. Његов издавач било је Српско издавачко предузеће, које је настало фузијом највећих београдских новинских предузећа: Политике, Времена и Правде.

¹⁷ Михајло Бјелица & Зоран Јевтовић, *Историја новинарства*, Београд: Мегатренд универзитет 2006.

¹⁸ Zoran Aracki & Vladimir Vučković, *Strukture, Activity and Media presentation of Police in Niš from 1935-1945*, u: Thematic Conference Proceedings of Internacional Significance. Vol 1/ Internacional Scientific Conference „Archibald Reiss Days“, Belgrade: Academy of Criminalistic and Police Studies, Službeni glasnik, 2015, 459 – 468.

је Нишу током 1942. године, а централне теме биле су конференције и говори министра унутрашњих послова Милана Аћимовића.¹⁹ Занимљиво је, али и сасвим разумљиво, што у тадашњој штампи нема ни помена о бекству логораша из логора на Црвеном крсту 12. фебруара 1942.г., као ни о низу других догађаја коју су имали несумњив значај за живот поробљеног становништва. О окупаторским и полицијским акцијама писало се, увек, у суперлативима.

Уместо закључка

У историји сваког народа масовни медији - штампа, филм, радио и телевизија имају посебно место, јер се уз њихову помоћ веома лако може реконструисати једно давно време и поуздано утврдити које су то одлуке, догађаји, људи, институције пресудно утицали на креирање судбине читавих нација. Рад на проучавању историје српског народа практично је незамислив без дубљег анализирања српске штампе. Јер, добро је знано да су се српски листови на европској политичкој сцени појавили пре но што је створена и званично призната обновљена српска држава. Истовремено, анализа штампе на локалном нивоу може нам показати које су то специфичности живота у појединим деловима државе.

Опредељујући се за писање овог рада, кренули смо од чињенице да је штампа својеврсно огледало привредног, политичког и културног живота народа коме припада. Кренули смо од времена настанка штампе у европским, па затим српским и на крају нишким оквирима, а посебно занимљиви били су нам периоди окупације Ниша, најпре од Турака све до 1878.г., па затим од Бугара, у Првом светском рату и на крају, од Немаца у Другом светском рату.

Утврдили смо да се Ниш налазио под окупацијом знатно дуже од осталих делова Европе и Србије. Локална штампа у тим периодима није излазила, али су зато окупатори покушавали да наметну своје медије. Наше истраживање показало је да је у време Турске окупације Ниша „српска раја“ била потпуно запостављена и неписмена, али да је чак и у то време било оних људи, попут Тодора Станковића (1852-1925), Нишлије, рођеног у Азбресници, који су се бавили новинарством. Такође, утврдили смо да су бугарски окупатори у Првом светском рату штампу схватили као изузетно пропагандно средство, те су у Нишу покренули дневни лист „Моравски глас“, чији је основни смисао био ширење великобугарских идеја и наметање денационализаторске политике. Током Другог светског

¹⁹ Више о Нишу у „Новом времену“: Милена Жикић, & Бобан Јанковић, (2014): *Ниш у листу Ново време 1941.-1944*, Ниш: Историјски архив, Филозофски факултет, 2014.

рата нишки листови нису излазили, али су се у граду дистрибуирали немачки илустровани војни магазини, као и квислишки листови „Ново време“, „Понедељак“ и „Обнова“.

Занимљиво је да смо радећи на овој теми дошли до сазнања да упркос нараслој свести о значају штампе у проучавању историје једног народа или једног његовог дела, у савремености постоји веома мали број научних радова који се баве историјом нишке штампе, Чак и они до којих смо успели да дођемо углавном су пуни библиографских података о новинама, а недостају радови који се баве анализом и синтезом тема којом се штампа бавила. Уколико овај рад буде послужио младим истраживачима за дубље и суштинскије ураћање у свет штампе у минулим временима, сматраћемо да је основни циљ рада испуњен.

Литература:

Aracki, Z. & Vučković, V., *Strukture, Activity and Media presentation of Police in Niš from 1935-1945.*, u: Thematic Conference Proceedings of Internacional Significance. Vol 1/ Internacional Scientific Conference “Archibald Reiss Days”, ur. Djordjević et al. Belgrade: Academy of Criminalistic and Police Studies, Službeni glasnik, 2015.

Barović, V., Kad su novine bile udžbenik, „Link“, časopis za profesionalce u medijima, god. XII, br.106, Novi Sad, 2013.

Бјелица, М. & Јевтовић, З., *Историја новинарства*, Београд: Мегатренд универзитет, 2006.

Богосављевић, С., Дубоки корени српског и београдског новинарства, Београд: УНС, <https://www.uns.org.rs/>, 2021.

Вучковић, И., Штампа у Нишу пре седамдесет година, Ниш: *Народне новине*, 1995.

Жикић, М. & Јанковић, Б., *Ниш у листу Ново време 1941.-1944.*, Ниш: Историјски архив, Филозофски факултет, 2014.

Кисић, М., Булатовић, Б., Мишовић, М., *Српска штампа 1768-1995*, Београд: Медија центар, 1996.

Milivojević, S., Prve dnevne novine, *Pešcanik.net.*, <https://pescanik.net/prve-dnevne-novine/>, 2019.

Мирчетић, Д., *Нишка штампа 1871-1971*, Ниш: Градина, 1972.

Перовић, М., *Топлички устанак 1917. године*, Београд: Слово љубве, 1971.

Попов Ю. В., Теофраст Рендо – основатељ француској журналистики / Ю. В. Попов // *Вестник МГУ, серия “Журналистика”*, № 4, Москва, 1978.

*Summary***Zoran Aracki****PRESS IN THE OCCUPIED NIS**

In Serbia's history, the press holds a special place, since its first publications were older than the state's restoration and recognition. Therefore, it is quite clear that the recent history of the Serbian people cannot be properly understood without first understanding the development path of the Serbian press. Many well-known scientists and historians - Stojan Novaković, Jovan Skerlić, Dušan Vuksan, Svetislav Šumarević, Vuk Dragović, Mihajlo Bjelica, Vasilije Krestić, as well as numerous researchers gathered at the Institute of Journalism and the Association of Journalists of Serbia - have dealt with this topic in the past.

Nevertheless, it is interesting that there are not enough works published in the south of central Serbia, in Nis and its surrounding areas, which deal with analyzing and processing, and even less with synthesizing collected data about the press in this part of Serbia. Some of the most important names that marked the research of the press development in this city are Živojin Dačić, Jovan Skerlić, Jeremija Živanović, Bruna Lovrić, Vladimir Nikolić, Mihajlo Paligorić, Ivan Vučković and Dragoljub Mirčetić.

While this paper does not claim to cover the entirety of material related to the development of the Nis press, but it may act as an incentive for young researchers to begin to analyze the data that can be obtained. At the same time, we will try to shed light on one of the darkest periods in Nis's history, namely the period of Bulgarian and German occupation in the First and Second World Wars.